

Tertio. Saeculares principes propter peccantes non laxant leges, nisi sint valde nocivae, quia ex facili relaxatione legum populi discunt non obedire et licentia fiunt deteriores. Ergo quum ecclesia idem sequatur, non debet ipsa propter peccantes suas leges abolere.

14. Quarto. Ista lex de communione sub altera specie lata fuit, quia modus ministrandi speciem solam panis est securior et utilior¹, quum non sit ibi periculum effusionis sanguinis, nec acidinis specierum vini, quod abstemii et alioquin aegri horrent et in multis regionibus non invenitur. Lata etiam fuit contra haeresim dicentium, hunc ritum non esse licitum, scilicet in una specie totum Christum non contineri; hanc enim haeresim censuit ecclesia confundendam non solum verbis sed etiam facto, sub altera specie communicando, quoniam fidem non solum verbis sed factis confiteri debemus et haeresim negare. Quum igitur eadem causae hodie sint et fortassis majores, et quia haeresis latius patet et periculum irreverentiae, quia minus timeamus et amamus Deum, quam nostri majores, sequitur, quod durat ratio legis. Ideo lex debet durare. Vel confitendum esset, ecclesiam imprudenter et absque causa legem tulisse. Et e contrario, si lex tunc ex causis lata est, quum modo sint eadem causae, non nisi imprudenter et absque causa hodie tolleretur.

15. Quinto. Si abrogatur haec lex, quia ritus communicandi sub altera specie non potest damnari, necesse est, ut relinquatur optio popularis, ut eligant ritum hunc vel illum, ex quo maxima confusio sequeretur. Nam quum ubique sint factiones contrariae, hoc ipso, quod una factio utramque speciem eligit, reliqua eligit alteram. Imo in eadem domo, sicut erunt diversae mentes, ita diversae electiones, et in eodem altari sacerdos idem his dabit utramque speciem, aliis alteram. Et ita abutemur sacramento communionis in dissidium, et id facimus symbolum factionis et dissensionis contra ejus institutionem, quia „unus

¹ R. universalior.

panis, unum corpus multi sumus, quotquot de uno pane, et de uno calice participamus“¹.

Sexto. Principibus et episcopis ac aliis pastoribus catholicis fieret injuria, si sine eorum consensu haec lex abrogaretur, qui habent populos quietos et contentos hoc ritu alterius speciei. Qui communicarent, ablata hac lege, aut enim inclinarent in factionem haereticorum, putantes, illos in hoc et in aliis veritatem tenere, et ecclesiam et ejus pastores errare; aut si odio haberent haereticos, et illis essent vicini, contra illos tumultuarentur, scilicet zelantes ritum alterius speciei, et ita mutata religione periculum esset, ne status temporales mutarentur. Et ita ob incertam spem lucrandi paucos, multos certe amitteremus ob novitatum studia.

Septimo. Plures sunt catholici, qui ritum antiquum, consuetudine ecclesiae firmatum, communicandi sub altera specie retinent; pauci vero sunt, qui ab isto eodem ritu sua culpa defeecerunt. Et ex mutatione legis hujus catholicis, qui etiam imperfecti sunt, imminent jam dicta et alia pericula, quae probabilius sequentur. Ergo ecclesia magis debet prospicere plurium et meliorum salutem conservandae, quam incerto lucro salutis paucorum.

Octavo. Idem probatur ab auctoritate patrum hujus synodi, quia vix inter omnes unus aut alter dixit, legem abrogandam, sed omnes convenerunt in hoc, quod lex maneret, licet aliqui censuerint, in ea esse dispensandum.

Manet igitur firmum, quod non omnibus est concedendus usus calicis per abrogationem legis ecclesiasticae.

Caput V.

16. Superest jam videre, an expediat, ut aliquibus ex dispensatione concedatur usus calicis. Ad quod ut respondeam, primo quaedam necessaria vel commoda ad hoc dubium decidendum supponam. Deinde probabo, non ex-

¹ I Cor. 10, 17: *Unus panis, unum corpus multi sumus, omnes, qui de uno pane participamus.*

pedire hanc dispensationem fieri. Tertio respondebo ad rationes, quae videntur probare, concedendam esse hujusmodi dispensationem.

17. Quoad¹ primum suppono imprimis, quod jus super facto fundatur, et ideo eo variante variatur et jus. Ideo non potest recte responderi ad hoc dubium, nisi statuatur saltem, qui sint illi, pro quibus haec petitio fit. Nam in hoc valde variatum est. Primo enim latissima fuit petitio pro toto regno Bohemiae, Hungariae et pro tota Germania et pro omnibus subditis majestatis caesareae. Deinde quia objectum est, quod haec petitio comprehenderet partem Italiae feudatariam imperii, exclusae sunt hae petitiones. Tertio quia etiam objectum hic est, quod comprehenderetur pars Germaniae inferioris subjecta regi catholico, et hanc exceperunt. Quarto quia dictum est etiam, quod inter illos, pro quibus petebatur haec dispensatio, erant catholici, qui non petunt utramque speciem, et haeretici, qui eam non petunt nec volunt ab ecclesia, hinc invenerunt commentum, quod non petebant illam nec pro catholicis nec pro haereticis, sed pro quibusdam mediis, qui nec catholici sunt nec² haeretici; et quia urgebat ratio, quod, qui non est catholicus nec haereticus, necessario est infidelis aut apostata a fide, vel schismaticus, qui non sunt communicandi (nam si quis non est catholicus et fidem non suscepit, infidelis est; si autem suscepit et omnino dimisit, apostata a fide est; si non omnino dimisit, sed ex parte, haereticus est; si voluntate dissidet a catholicis et non intellectu, schismaticus est), ideo tandem, declarante quodam Romano episcopo et annuentibus oratoribus dictum est, quod petitio fiebat non pro firmis et perfecte catholicis nec pro³ obstinatis et perfecte haereticis, sed pro mediis, scilicet pro imperfecte catholicis et imperfecte haereticis. Et quia hanc petitionem de-

¹ In ms. R. nota in margine a Lainio apposita est: *Supponenda, ut probetur, non expedire laicis ex dispensatione concedere calicem.*

² Verba *haereticis* sed usque ad *nec* desunt in M.

³ Ibidem desunt verba *firmis* usque ad *nec* pro.

inceps non mutarunt, constituemus, quod petitur dispensatio pro quibusdam imperfecte catholicis et imperfecte haereticis¹ quarundam regionum subjectarum suae majestati.

Secundo suppono, quod dictae gentes, pro quibus petitur calix, non sunt sicuti Graeci, qui semper communicarunt sub utraque specie, et hunc ritum legitime a majoribus suis susceperunt. Sed quia occidentales erant et catechizati ab ecclesia Romana, susceperunt ritum communicandi sub altera. Et ii vel eorum majores, quorum ritum tenebantur sequi, sub altera communicabant, et post latam legem de communione sub altera specie, nunquam licite communicarunt sub utraque, sed vel in haeresi vel in schismate et rebellione vel in obedientia et crassa ignorantia; quia quisvis tenetur sequi probatam consuetudinem lege firmatam et praecepto suorum legitimorum superiorum.

Ideo Augustinus ait, ab hujusmodi consuetudine non esse recedendum. Respondens enim ad suffragium ejusdem episcopi Donatistae, qui ut confirmaret, rebaptizandos eos esse, qui ab haereticis baptizati essent, contra objicientes ecclesiae consuetudinem, quae neminem rebaptizabat, dicebat, Christum dixisse: „Ego sum veritas“, non autem: Ego sum consuetudo, ad hoc inquam² respondens Augustinus ait: Veritatem non ostendis, consuetudinem confiteris. Recte ergo tenemus consuetudinem, praesertim posteriore plenario concilio firmatam, licet eam non intelligeremus, quam tamen jam putamus esse manifestam³. Ideo etiam Augustinus ait, Donatistas errare ob neglectum non intellectae consuetudinis ecclesiae; quia maluerunt, inquit, novum aliquid moliri, quam tenere consuetudinem, ejus defensionem non intelligebant, et occurrerunt animo verisimiles quaedam rationes et praecloserunt iter intelligendae veritati.

¹ Verba *Et quia* usque ad *haereticis* desunt in M.

² R. in genere.

³ Aug. De baptismo contra Donatistas lib. VI. c. 37. nr. 71. Lainex locum secundum sensum tantum allegat.

Tertio suppono, quod quia hic petitur usus calicis, considerandi sunt primo illi, pro quibus petitur, deinde illi, a quibus petitur, tertio res ipsa, quae petitur, quarto modus petendi, quinto considerandi etiam sunt reliqui, pro quibus non petitur, sexto illi, per quos¹ petitur. Ab omnibus enim his argumenta duci possunt vel ad concedendam calicem vel ad negandum.

19. Et quantum mihi quidem videtur fortiora sunt argumenta, quae convincunt negandum esse, quam quae ejus concessionem suadent. Quod jam ostendendum est.

Caput VI.

Primo ergo ab illis, pro quibus petitur, deducam argumenta.

Quorum primum occurrit ab eorum numero. Nam quum dispensatio sit vulnus juris, si omnibus, qui non sunt perfecte catholici, nec perfecte haeretici, concedendus est calix, quum paucissimi sint, qui optimi sunt vel pessimi, pene omnibus concedetur calix, et erit ita letale vulnus juris ac pene idem, ac si lex abrogaretur; maxime quia nulla videtur causa, cur concedatur calix mediis illis haeticis, et non etiam pessimis, si velint respicere, vel etiam optimis, si ex devotione et, ut majorem partem fratrum sequerentur, vellent uti calice. Quodsi dicatur, paucos vel forte nullos usuros esse dispensatione propter difficiles conditiones ei annexas, rejicitur haec responsio; quia ob paucos singulares et superbos non sunt multi turbandi vel offendendi; si autem nulli fuerint, hoc ipsum incommode accidit, quod propter nullos adeo laboraverimus et frustra obruserimus illis ingratis dispensationem, praesertim quum eam semel et iterum frustra obtulerimus, ex quo non solum non sunt conversi, sed ansam eis dedimus, ut alios deciperent et in suo errore confirmarentur.

¹ M. pro quibus.

20. Secundum argumentum est ab eorum mala dispositione¹. Nam quum jure divino communio sive alterius sive utriusque speciei danda sit illi, quem probabiliter existimamus esse in gratia Dei, juxta domini sententiam: „Nolite sanctum dare canibus, et nolite projicere margaritas ante porcos“², et juxta Apostolum dicentem: „Probet autem seipsum homo, et sic de pane illo edat et de calice bibat; qui enim indigne manducat“³ etc. (ob quod etiam in primitiva ecclesia, quum porrigenda esset communio, clamabat diaconus „Sancta sanctis“⁴, ut admoneret, eucharistiam non nisi sanctis porrigendam), quum, inquam, hoc verum sit et jure divino sancitum, si ostendero, probabilius esse, istos, pro quibus petitur dispensatio, non esse sanctos, ostensum erit, quod non est eis concedenda communio.

Quod autem sancti non sint, multis argumentis ostenditur.

Primo enim quod attinet ad sanctitatem intellectus, isti sancti non sunt vel mundi, quia vel haeresi laborant, vel puerili quodam sensu inepti accedunt ad communionem et ad dijudicandum corpus dominicum. Nam ritus communicandi sub altera specie habet revera in ecclesia nostra occidentali multa commoda hodie, quae non habet usus utriusque speciei, quia ultra hoc, quod eundem Christum habet, et eandem gratiam, quam utraque species, absque dubio habet commodiorem et universaliorem usum; habet conformitatem cum majoribus nostris occidentalibus et cum fratribus, qui modo catholici sunt; habet obedientiam superiorum conjunctam, ob legem latam de communione sub altera, cui paret, qui sub una specie communicat; habet confessionem fidei, quia ita communicans fatetur, se filium ecclesiae catholicae, et dissentire ab haeticis et schismaticis, qui soli hodie sub utraque specie communicant inter

¹ M. et R. dispensatione.

² Math. 7, 6: *Nolite sanctum dare canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos.*

³ I Cor. 11, 28, 29: *Qui enim manducat et bibit indigne, etc.*

laicos. Qui ergo ex occidentalibus laicis vult hodie communicare omnino sub utraque, vel id facit ob haeresim, quia non credit, Christum esse sub altera, vel in ea contineri gratiam sufficientem ad salutem, vel quia credit, utranque sibi speciem necessariam ad salutem; vel si haeresim non habet et omnia credit, quae ecclesia catholica, certe habet puerilem sensum, quia¹ praefert nudam caeremoniam et in nullo plus utilem multis rebus gravioribus, quae de jure divino et etiam naturali sunt; sicut pueri praeferre solent parva², puerilia et ludicra magnis et pretiosis, et si illa, quae ipsis placent, non dantur, plorant et clamant, tamquam qui secantur et uruntur.

Sunt autem haec magna, quae dico, esse de jure divino et naturae, in his indifferentibus sequi suos majores, obedire suis praepositis, conformare se fratribus, symbolo discernere se ab haereticis, et facto confiteri fidem et haeresim detestari, amare etiam concordiam et reddere unicuique quod suum est. Hi autem, vel haeretici vel pueri sensibus, omnia volunt confundere, et negare quae Dei sunt Deo, et caesari inservire³, modo obtineant suam caeremoniam. Ideo indigni sunt communione, quia in intellectu mundi et sancti non sunt.

21. Secundo nec minus male sunt dispositi ad communionem affectu, quam intellectu.

Primo enim laborant superbia, quia volunt ecclesiam sibi potius humiliare, tollendo vel relaxando legem, quam ut ipsi ecclesiae humilientur, contra angeli consilium, qui dicebat Agar: „Vade ad dominam tuam, et humiliare sub manu illius“⁴, quod fuisse allegoriam ecclesiae, figuratae per Saram, et congregationis haereticorum, per Agar, docuit Augustinus. Regnat etiam in horum affectu injustitia, quia de jure divino et naturali apud omnes gentes est hoc,

¹ M. quo.

² M. poma.

³ Ita ms. R. manu Lainii hoc loco correctum. In ms. M. vero legitur et quae caesaris caesari, id quod melius videtur.

⁴ Gen. 16, 9: Revertere ad Dominam etc.

ut qui praesunt sacris, statuunt etiam de ritu sacrandi, et qui non praesunt, teneantur sacra suscipere, quomodo eis porriguntur, ubi non esset intolerabilis error. Tenentur igitur isti communicare sub altera specie vel sub utraque, prout eis porrigitur. Injustitiam ergo committunt contra Deum et suos ministros non eis parendo. Sunt etiam injusti in caesarem, quia nolunt ei persolvere sua tributa vel illi subvenire, ut tenentur, nisi concedat illis usum calicis, cujus concessio ad caesarem majestatem non spectat, sed ad sacerdotes. Est etiam in illis defectus charitatis erga catholicos et mala propensio amoris erga haereticos; quia, sicut si aliquis christianus postularct, sibi concedi uti signo, quo solum Judaei vel Turcae utuntur, merito praesumeretur vel male sentire de christiana fide vel male affici ad christianos, et e contrario bene sentire de infidelium secta vel inordinate affici ad illam, ita quum hodie soli haeretici vel schismatici laici utantur calice, et soli haeretici coeperint usum calicis urgere, qui illum pro se petunt, hac ipsa petitione ostendunt, se propensos ad haereticos et male a suis praedecessoribus et a suis superioribus et fratribus abhorrere. Isti etiam non sunt vere poenitentes, quia vera poenitentia non solum fugit peccatum, sed occasionem peccandi, et non solum mente, sed facto testatur, se peccatum odisse. Quum igitur in occasione utriusque speciei erraverint, debent hanc¹ occasionem fugere, et facto communicandi sub altera ostendere, se odio habere errorem. Sicut qui concubina usus est, non solum debet abstinere a peccato, sed a statu peccandi, ejiciendo e domo concubinam; quod qui non facit non vere poenitet. Sicut etiam, si quis miles deficeret a suo rege ad ejus inimicum et symbolum militiae acciperet, si vere respiceret, projiceret externum et contrarium symbolum. Ergo etiam ii, si vere respicerent, nollent uti utraque specie, quum hodie, praesertim in occidente, symbolum sit haereticorum.

¹ Verba Quum igitur usque hanc desunt in M.

Sunt igitur ii male dispositi tam intellectu quam affectu ad communionem.

22. Neque bene excusantur ab aliquibus, qui ajunt, istos calicem petere non ex errore vel mala voluntate, sed ex devotione ob majorem fructum, qui ex perceptione utriusque speciei juxta Alexandrum de Hales habetur.

Sed certe non est haec ratio sufficiens, et maxime coarguendi essent, si illi se ita excusarent¹. Quod eo constat, quia, si ipsi haeretici sunt, Lutherani vel Sacramentarii, nullum fructum ex opere operato cognoscunt in sacramentis; si autem catholici sunt, quum omnes doctores communiter omnesque concionatores illis suadeant eundem fructum, vel saltem non asserant differentem, non poterunt tot populi et tot gentes videre vel divinare sententiam illam Alexandri de Hales², asserentem, esse majorem fructum sub utraque specie, praesertim quum vix in scholis fiat mentio de illa. Falso adscribitur etiam illis tam universalis devotio et communis tot populis et gentibus, quum vix in monasteriis unus aut alter reperiat ad hujusmodi singularia devotus. Et si maxime reperiretur illa devotio, esset diabolica potius, quam divina, quia³ in ritu singulari et semoto a charitate et justitia, in illis locis et hoc tempore reperiretur, et non in ritibus catholicis, qui ab universis fratribus exercentur. Vitanda igitur est devotio talis, quae charitatem non conciliat, sed dividit fratres. Ideo communis doctrina doctorum est, peccare eum, qui ob privatam suam devotionem prolixitate celebrandi audientes scandalizat.

23. Secundo non excusantur isti a confitentibus, quod peccaverint quidem et peccent etiam hodie. Sed quia (ajunt) peccata proveniunt ex ista lege, et communionem sub altera specie ablata, vel relaxata lege ista, eos poenitebit, et ita rite communicabunt sub utraque.

Non valet inquam ista excusatio; primo, quia, si quum

¹ Ita Lainez manu sua hoc incisum correxit, quod paulo alter legitur in M.

² Summa p. IV. q. 53. membr. 1.

³ R. quae.

quis peccat in aliquam legem positivam, remedium esset abrogare vel relaxare legem, abrogarentur et relaxarentur omnes leges positivae, et ita soluta esset omnis disciplina, et periret obedientia etiam divinarum praeceptorum. Praeterea licet relaxaretur haec lex, adhuc istos non vere poeniteret, quia cum animo inobedienti accederent ad communionem. Nam si pontifex in posterum tolleret ab illis illam dispensationem, haberent animum¹ non parendi in communicando sub altera specie; nam si tunc parere velent, parerent et nunc quidem, quod non faciunt.

24. Tertium argumentum, quia ita dispositi, ut ostensum est, remedium usus calicis magis oberit, quam proderit. Quod videre poterit, qui penitus consideraverit causas hujus desiderii seu petitionis calicis.

Prima enim causa, ut calix peteretur ab occidentalibus obligatis communicare sub altera specie, fuit daemon. Ille enim, utpote Lutheri praeceptor, suggestit illi hanc petitionem. Et quia ex fructibus arbor cognoscitur, tales errores ita hanc scandala quisque videt orta esse ex hac petitione², ut non nisi a daemone profecta videantur. Primo enim dixit Lutherus, pulchrum fore, si utraque specie omnes uterentur. Deinde dixit, non solum pulchrum esse, sed etiam necessarium, usumque alterius illicitum esse.

Addidit praeterea, in altera specie non contineri totum Christum. Et ita paravit viam Sacramentariis, qui postea negarunt, Christum revera esse in eucharistia. Ex his autem erroribus tot scandala orta sunt in Germania, Anglia, Gallia, ut neque numerari possint, neque dubitari debeat, a daemone omnium zizaniorum satore³ hanc petitionem fuisse profectam.

25. Sed quia daemon nostra irrationabili concupiscentia utitur ad nos seducendos, ideo secunda (causa) ortum habuit ab eo; nempe vel ab errore, quo quis non

¹ M. occasionem.

² M. in constructione praecedentium paulo differt.

³ M. tyrannidum auctore.

credit, Christum esse in altera specie sicut in utraque, vel credit, usum utriusque necessarium ad salutem et usum alterius speciei esse superstitiosum, vel fructum non esse eundem; vel a superbia injusta, quae suis maioribus parere non vult, sed esse solet singularis et curiosa; vel a lascivo quodam appetitu stultae et fictae devotionis, quae charitatem fraternam et obedientiam majorum offendit; vel ab amore novitatum; vel denique ab alia quavis irrationabili concupiscentia; quia nullo modo potest esse justus et rationabilis appetitus ille, qui ob nudam caeremoniam et ritum etiam minus commodum, qui de jure positivo est, condemnat tam multa, quae juris divini et naturae sunt, nempe justitiam, obedientiam, humilitatem, charitatem, fidei confessionem, scandalorum vitiationem.

Quia ergo hic morbus a daemone proficiscitur et a veteri homine ejusque concupiscentia, concessio rei, quae petitur, non erit remedium, sed fomentum potius ipsius morbi; quia daemon non vincitur ei cedendo et ab eo se superari sinendo, quia ab eo superatus ejus servus efficitur, sed resistendo et contranitando¹, juxta illud: „Nolite locum dare diabolo“², et rursus: „Resistite diabolo et fugiet a vobis“³. Cupiditas autem immoderata etiam secundum philosophos, detractio, et non concessione, superatur. Ut enim sitis potu aquae salsae magis accenditur, et laborans febrī cholericā, quo plus aquae bibit, quia in bilem convertitur, eo magis sitit, et sitis repellitur non additione aquae, sed detractio ipsius bilis per pharmacum, ita etiam cupiditas restrictione est vincenda, non concessione.

Non erit igitur remedium concessio calicis, sed potius fomentum (ut diximus) morbi, quia error in istis confirmabitur.

26. Videbuntur enim rectius sapuisse quam ecclesia, quae eis acquievit, concedendo calicem. Superbia etiam

¹ R. *enitendo*.

² Ephes 4, 27.

³ Jacob 4, 7.

⁴ M. *cupiditas quoque secundum*.

crescet, videndo ecclesiam sibi humiliari, et ipsos noluisse flectere cervicem. Crescet etiam in eis curiositas et appetitus rerum novarum, dum videbunt, sibi bene successisse, quod circa calicem tentarunt; ideo statim petent, aboleri imagines et ritum baptizandi, conjugium sacerdotum, abolitionem jejunii et delectus ciborum, et ordinum; et denique omnia positiva et divina confundent. Neque erit facile illa negare, isto concessio; quia iisdem rationibus, quibus hoc extorserint, extorquebunt etiam alia, imo longe fortioribus; quia caro non ita horret usum alterius speciei, sicuti jejunium et continentiam et laborem recitandi horas et moestitiam ex solutione decimarum et hujusmodi. Quo autem caro magis propensa est ad aliquid, daemon majores habet vires tentandi, et idcirco, si hic usus calicis concessus fuerit, majora procul dubio nobis imminet bella. Atque inde praestaret principii obstare, quia

. . . sero medicina paratur,

quum mala per longas invaluerat moras¹.

Caput VII.

Ab eis etiam, a quibus petitur, deduci possunt argumenta.

Primum. Quum, qui volunt usum calicis, paene omnes haeretici sint, et haeretici male audiant circa potestatem papae et concilii, quia papam antichristum dicunt et episcopos membra et mancipia ejus, clarum est, quod nolunt usum calicis ab eis concedi, quasi putent, illos habere potestatem agere in re praesertim de jure divino non solum concessa sed secundum eos etiam praeepta. Cujus signum est, quod ipsimet, qui volunt usum calicis, antequam petant, jam eo utuntur.

Nec petunt per se ipsos a pontifice vel concilio, sed a suis principibus saecularibus, quibus tribuunt potestatem omnium sacrorum. Si ergo eurant vel permittunt, ut a pontifice vel concilio calix per suos principes petatur, id

¹ Ovid. Rem. amor. v. 91.